

Egyiptomi Füzetek

6. évfolyam 4. szám

2006

A Magyar-Egyiptomi Baráti Társaság időszakos lapja

Min kivonulásának ünnepe Medinet Habuban

A Szárazság (*šmw*) évszak 1. hónap [11.] napja, amikor Min ünnepe történik, amit a Hold védelmezőjének a kivonulásával tesznek.

(1) Közledik Őfelsége a hordszéken, megjelenve a Kék Koronában.

- Udvaroncát (*ḥw nsw.t*) előtte vannak, felszerelve pajzsokkal, lándzsákkal, sarlókardokkal, és a kíséretben szokásos mindenféle fegyverekkel.

- Mögötte 4 tanácsadó van, azok mögött pedig a királyi gyermekek és a katonák.

(Közben) a legfőbb felolvasó pap végzi teendőit atyja, Min házában.

(2) A nagy áldozat atyja, Min számára a kenyér, sör, marhák, szárnyasok, és mindenféle jó dolog.

(3) Közledik Min, a *Šmw* szentély ura, és fia, Felső- és Alsó-Egyiptom királya, U-szer-maat-Ré Meri-lmen (III. Ramszesz) előtte van.

- (Közben) ez előtt az isten előtt áll a Fehér Bika, kinek fején két toll, nyakán méltóság-nyakláncok (*s'hm*) és amulett-zsinórok (*mnḥ.wt*), jobb mellső lábán pedig maa (*mi*) pántja van.

- (Közben) a legfőbb felolvasó pap recitálja Min táncos himnuszát (*ḥb*), és a kórusvezető hasonlóképpen tesz; a punti fényhegy-beliek is magasztalják ezt az istent.

- (Közben) kíséretében előtte vannak ennek az istennek a kísérő-istenei Felső- és Alsó-Egyiptom királyainak, az ex-méltóságoknak (*s'hm*) a szobraival.

(4) Megpihen ez az isten a lépcsős pihenőhelyen.

(5) Nagy áldozatot végez most Őfelsége atyjának, Minnek, aki Anyja Bikája.

- (Közben) a Fehér Bika Őfelsége előtt van.

- (Közben) Felső- és Alsó-Egyiptom királyai, az ex-méltóságok a két szentélyben, a jobb- és baloldalon vannak és /// recitálják ennek az istennek a dicséretét, és hasonlóképpen tesznek az élő k3-léleknek és Felső- és Alsó-Egyiptom volt királyainak.

- Majd jön az imihet (*imj-ḥ.t*) pap, aki aranyberakásos fekete fémét - sarlót - hoz tönkölybúza köteggel. A királynak adják.

- (Közben) a semait (*šm3yt*) papnő a királyt körbejárva hétszer mondja a mondást.

- Majd elvágja azt (ti. a búzaköteget) a király, a kezében levő sarlóval. Az orrához teszik, Min elé teszik.

(6) Egy kalászt odaadnak belőle a királynak.

- Majd lejön a király a lépcsős pihenőhelyről. Ar-

cával észak felé nézve körbejárja a lépcsős pihenőhelyet.

(7) Közledik két *w'ḥ* pap, a keleti lelkek (jelvényei) alatt, melyek ennek az istennek az arca előtt vannak felerősítve, de arccal hátrafelé.

- (Közben) két bikafarok van a két *uab* pap kezében, akiket úgy szoktak hívni, hogy „részegek”, és teszik a teendőiket.

- (Közben) a király 4 szürke ludat/szalakótát(?) útjára enged, felolvasva a ráolvasásukat.

Ez a felirat Medinet Habuban, III. Ramszesz halotti templomában, korabeli nevén a „*millió évek házában*” olvasható, ahol először 1859-ben folytatott feltárásokat az Egyiptomi Régészeti Hivatal, és amelyet 1924 óta szinte folyamatosan kutat a chicagói Oriental Institute. A templom építészeti szerkezete és díszítése sok hasonlóságot mutat II. Ramszesz halotti templomával, a Ramesszeummal. Kb. 150 méter hosszú, bejárata keletre van tájolva. A második udvar déli falának külső oldalára egy ünnepi kalendáriumot véstek, több mint 60 ünnep felsorolásával, melyek közül többnek részleteit is kifaragták. Az itt is olvasott Min ünnep jelenetei belül a 2. udvar északi és keleti falának sarkában, a Szokárisz ünnep ábrázolása felett található. Az idézett szöveg az ünnep eseményeit összefoglaló, annak ábrázolását felülről lezáró hieroglif sor fordítása. Bár az ünnep képei és részletei csak a Középbirodalom korától ismeretesek, óbirodalmi ünneplisták alapján a legősibbek közé sorolható. Sőt, feltételezhető, hogy a Dzser király kori „*Min születése*” (*mswt Mnw*, Palermói kövön) ünneppel is azonos. Évente egyszer rendezték meg, az újhold felkelésének előestéjén, melyet a templom feliratai alapján a „*tengeri népekkel*” csatázó, sztrájkokat, sőt háremösszesküvést is megélt III. Ramaszesz korában Pakhom 11. napján ülték meg. (Mínthogy az óegyiptomi év negyed nappal rövidebb a csillagászati évnél, az „*ég ünnepeinek*” pontos dátumai folyamatosan változtak, és csak 1461 évenként estek ugyanarra a napra.)

„*Min kivonulása a lépcsős pihenőhelyre*” az aratás fő ünnepe volt. Több templomban is ábrázolták, mint például a karnaki Amon-Ré templomban (Charles Kuentz, 1971), a thébai Ramesszeumban (Mahmoud Maher-Taha – Anne-Marie Loyrette, 1979), de a legteljesebben a fenti szöveghez tartozó képsorban (Henri Gauthier 1931; Uvo Hölscher, Medinet Habu IV, 1951; The Epigraphic Survey, Medinet Habu IV, 1940.). Néhány jelenete a templom DNy-i sarkában nyíló Amon-Min kápolnában szintén megtalálható (tömjén és italáldozat – déli fal, a körmeneten felvonulók 3 sorban – nyugati fal).

Min termékenység- és teremtő isten volt, aki már a korai időkben azonosult Hóruossal, Rével majd Amonnal. A késői korban Szhemmettel is szoros kapcsolatba került. Kultuszának kezdetei az egyiptomi történelem előtti időszakba nyúlnak vissza. Legkorábbi kultusközpontja Koptosz, ahol egy nagy méretű Nagada II/III. kori idolvára is rábukkantak. Itt a történeti időkben felesége Izisz és fia Hórusz volt. A neve írására is szolgáló fétise pedig, melyet kampóra akasztott szakállas nyílnek vagy villámnak értelmeznek és később a 9. felső-egyiptomi (akhmimi) *nomosz* jelvénye lett, már egy el-amrahi (Abüdosz mellett) Nagada III. paletta domborműve. Az Egyiptomba látogató görögök Pannal azonosították, és így lett a valószínűleg később kialakult kultushelye, Akhmim (< *Šmn* < *hm-Mnw* „*Min szentélye*” vagy *Jpw*) görögül Panopolis. Mindkét helyen tisztelték a férfiaságot megtestesítő Fehér Bika alakban is. A jubileumi *szed*-ünnepeken is fontos szerepet töltött be – hosszú és termékeny életet adott a fáraónak, aki vele azonosulva nemzette utódját. Felügyelete alatt zajlott a földek felszántása és öntözése – mint a vegetáció istene segítette a termés növekedését és érlelődését. A hegyvidékek és idegen országok uraként, védelmezte az utazókat és kereskedőket – Koptosz volt a legfontosabb Vörös tengeri karavánút kiindulópontja. Mint a Kelet ura, a „*fényhegy-beli*” puntiak védelmezője is volt. Rendszerint múmia formában, felegyenesedő phallosszal, jobbával a légycsapót magasba emelve, fején kettős tollkoronával és hosszú piros szalagdísszal, törzsén keresztpántokkal ábrázolták. Számos ünnepét ismerjük, egyiknek fontos eleme volt a „*póznára mászás*”. Egy késői kori akhmimi ünnepéről Hérodotosz is megemlékezik: Min = Perseus tiszteletére harci versenyeket, tornajátékokat rendeztek. (II. 91)

Min kivonulásának az ünnepét az ország számos helyén megülték, az egyiptomi történelem legkülönbözőbb korszakaiban. Maguk az aktív résztvevők a királyi udvartartáshoz tartoztak, de mivel a ceremónia egy része a templom épületen kívül zajlott, feltehetően sokan láthatták. A medinet habui nagy ünnepi lista szerint 4 napos volt.

Érdekes módon, az idézett program-szöveg és a hozzá tartozó képek ill. az azokat kísérő feliratok egymástól kissé eltérnek. Ez már felépítésükben is jelentkezik. A szöveg folyamatosan halad balról jobbra, és nyelvtani szerkezetek tagolják. (A bekezdéseket a fenti fordításban a zárójelbe tett számok jelzik.) A jelenetek szintén balról jobbra haladó

egységekben következnek, de az egyes jelenetekben belül jobbról balra haladó sorrend érvényesül. Az egységek száma és sorrendje sem teljesen egyezik. A választást minden valószínűség szerint a rendelkezésre álló hely kihasználhatósága, és a megjelenítésre felhasználható eszközök is befolyásolták.

A JELENETEK

Az első jelenet központi részén III. Ramszesz lámát látjuk az ünnepi felvonulás közepette. A feliratok alapján tudjuk, hogy Min templomába készült, hogy az atyjaként megnevezett isten szobrát meglátogassa, majd lépesős pihenőhelyéhez kísérje. Az Élet-Tartósság-Hatalom palotájából indult hordszékén, melyen urcsuzokkal díszített homlokzatú sátorban ült a trónuson. Magát a hordszék oldalait lépő oroszlán, sólyom és ágaskodó urcsuz figurái díszítik, míg a trónusét szfinx. A fáraó a Kék, más néven Harci Koronát viseli, kezével jogart és légyecsapót tart, és szalagokkal díszített hosszú szoknyát hord. Lábai egy elején hátrakötözött kezű fogoly lyal díszített zsámolyon nyugtatja. Mögötte két Maat istennő áll, szárnyait védőn kitarva. A felirat szerint „*az élet, a tartósság (da) és a uralom (w3y) védelme van mögötte, miként Ré*”. Az uralkodó felszerelését valószínűleg a hordszék alatt görnyedten haladó négy férfi viszi: a 3. kezében szalag és légyecsapó, a negyediknél egy bot / lándzsa(?) és talán tegez meg íj volt. Az előttük kifaragott alakok sérültek. A sátor mögött egy „napárnyék” és két legyező,

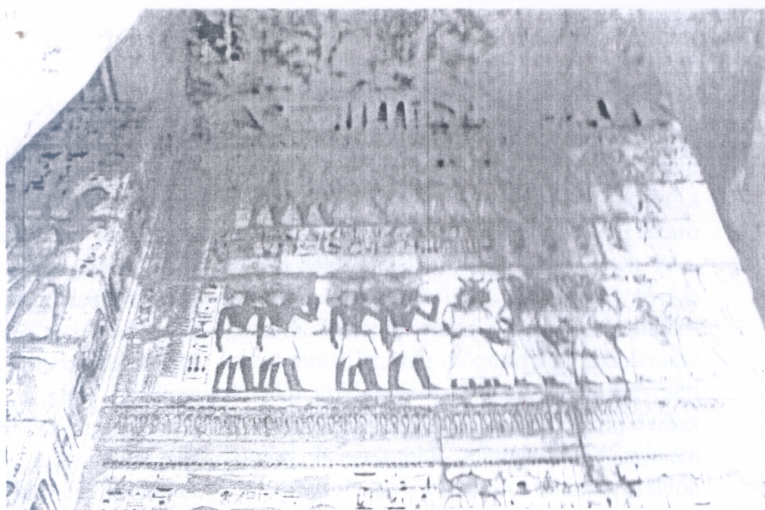
elől egy legyező ad kellemes hűvöst a fáraónak.

A domborművön 12-en viszik a hordszékét, a képmagyarázat szerint ők királyi gyermekek és nagy előkelők (srw '3). A hordszék előtt haladó személyek szintén közülük kerülnek ki, de az alsó sorban testőrök, udvaroncok és hivatalnokok is vannak, mint a két sor közti felirat elárulja, míg a felsőben a legyező-hordozó, a királyi

felügyelő, a kormányzó, a királyi írnok, a hadsereg előjárója, és az uralkodó legidősebb fia halad, a mögöttük olvasható felirat szerint. Az egymás felett ábrázolt sorok persze a valóságban párosával haladó embereket jelenítenek meg. A sorok élén két felolvasó papot örökítettek meg, akik a rituális szövegeket mondják. A hordszék mögött szintén kettesével sorakoznak a királyi kíséretéhez tartozó előkelőségek és haditanácsadók, valamint a király testszerinti fiai – neveik helye üresen maradt. Szinte az összes résztvevő két *maat* tollat visel a fején, néhányan a szertartáshoz szükséges eszközöket emelték a vállukra.

Amikor a menet Min lakhelyéhez ért, tömjént áldoztak az istennek, ill. *ka*-lelkének. Ennek célja, hogy a király „*millió jubileumi ünnepet és az öröklét éveiből tízezreket csináljon az ő trónján*”, míg a másik magyará-

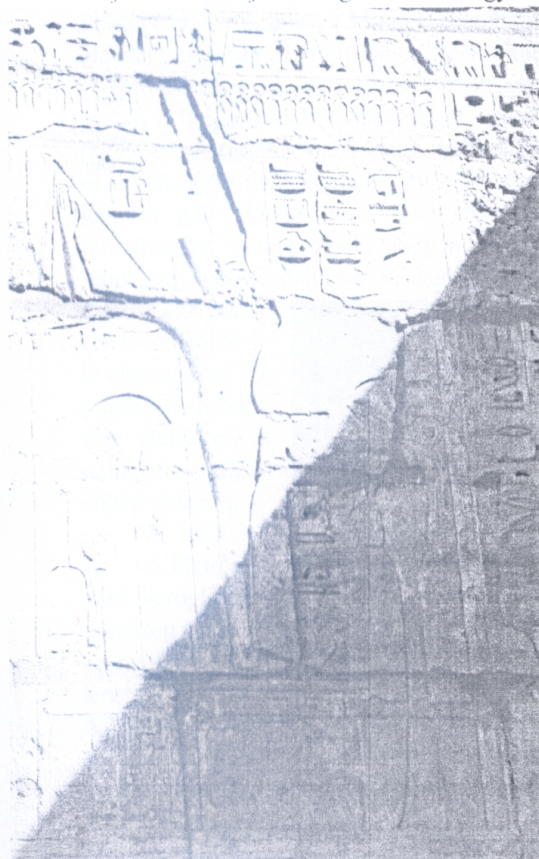

zat szerint „*az élet-udv egészség érdekében*” történt.

Maga az áldozat képe alkotja a következő jelenetet. Min szobra a szentély szobortalapzatán áll. Előtte szoboralátójének hordozó rúdjai között, kerek oltáron lótuszcsokorral díszített italáldozatra szolgáló edény látható. A szoboralátót mögött egy egyszerű emelvényen álló miniatűr templom-együttes és egy palota homlokzat formában kialakított *naoszon* emelkedő, *sen* karikával összekombinált, eredetileg kék lótuszvirág formájú jelvény található.

Ez utóbbi az alsó, lilium virágos résznél erősen sérült elem a 18. dinasztia korától a római korig előfordul az isten alakja mellett, bár a későbbi korokban rendszerint az Óbirodalom korától Minnek szentelt saláták kíséretében. Az isten szimbólumai között „*Min isteni napárnyéka*” (*h3ybt n3rt Mnw*) néven tartották számon.

Az épület-együttes Min ősi kunyhó szentélyét jeleníti meg, és a Középbirodalom kora óta látható ábrázolásain. Egy I. Szeszosztrisz fáraó kori feliraton (12. dinasztia) a koptoszi Min nevében az együttes, mint meghatározó hieroglif írásjegy jelenik meg. Lényegében egy nádból, szalmából és fából készült méhkas formájú archaikus ház, közepén magas csővel, melyről feltételezik, hogy a füst kivezetésére szolgált. A feltehetőleg a mai Szomália partvidékén elterülő ókori Punt házai a Deir el-Bahari templom domborművei alapján hasonlóak lehetnek. Ezt látták el egy előcsarnokkal vagy pülonnal, mely előtt egy oszlop állt. Annak tetején kötéllal átkötött

marhaszarv pár emelkedik. Az isten egyik jelzője, a „*szehenet ura*” (*nb shnt*) ennek az ősi templomnak a nevét is magában foglalja. Az edfui Hórusz templom Min szentélyében az istent a „*szehenet ura az ő lépcsős pihenőhelyén*” és „*aki a szehenetben van*”, egy koptoszi Ptolemaiosz kori naoszon pedig „*a boldogság ura a szehenetben*” néven is említik. A jelzős szerkezetek különböző változatait egyébként a Minnel gyakran azonosított Amon és Hórusz esetében is használták. Érdekes, hogy a *szehenet* név Min egy másik ünnepének egyik fontos szertartásához is hozzátartozott, amit a „*szehenet felállításának*” hívnak, és itt annak a póznának és a hozzá erősített köteleknek a neve, amelyekre a núbiaiak a szertartás szerint felmásztak. Ezt a „*Bika szehenetje*” formában is emlegetik, és pedig a mászó szerkezet helyett néha a kunyhó hieroglifával írva. XIII Ptolemaiosz az athribiszi templom felirata szerint egy ilyen „*bika-templomot*” épített „*Min-Ré, Akhmin ura, a magas tollú, a Hold kápolnájában levő istenek királya, Punt jó istene*” számára.

Az isten mellett a fenti képen is olvasható feliratból kiderül, hogy a Minnek bemutatott áldozat valójában az isten Amon-Ré-Kamutef formájának szól, hiszen viszonzásképpen így ad a fáraónak erőt és bátorságot, egészséget és boldogságot, majd életet, tartósságot és uralmat. Az ünnepi ruhába öltözött, tömjént és italt áldozó fáraó felett bevéselt feliratból azt is megtudjuk, hogy mindez a jubileumi évek formájában valósul meg. A

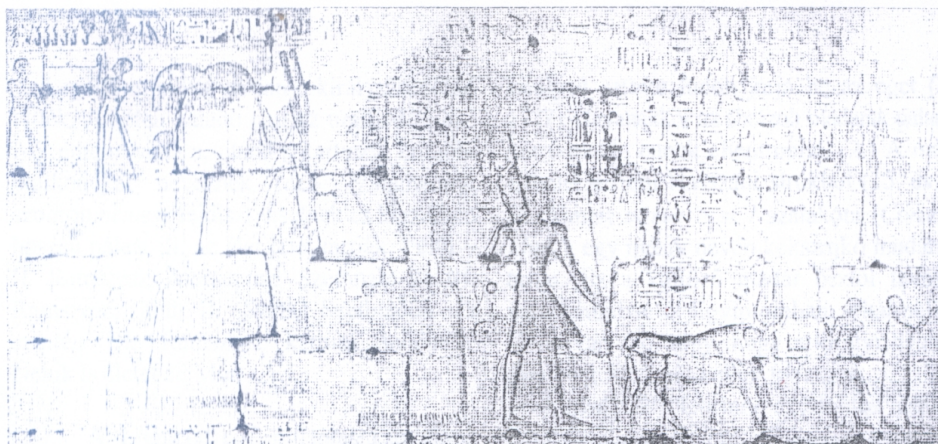
szentély előtt három kerek oltárkőből álló oltár-együttes állt, megrakodva mindenféle ételekkel és italokkal. A fáraó efelett áldozott.

A fáraó mögötti hieroglif feliratoszlop után két egymásba folyó jelenetsor kezdődik. A korábbi, 3. jelenet ismét a felvonulás résztvevőit sorakoztatja fel, a-

mint élükön a királysobrokat vívő papokkal a lépcsős pihenőhelyre igyekeznek. Leghátul maga az isten látható emelvényre helyezett szobor formájában. A hordozó papokat a szobor alatti hosszú, csillag díszes takaró szinte teljesen elfedi. Az emelvényen közvetlen Min szobra előtt térdel a fáraó kis méretű, Fehér Koronás figurája és italáldozatot mutat be, míg mögötte a királyi *nemesz* kendőt viselve áll. A jelenet felett bevéselt felirat alapján örökségeként jubileumi éveket kapott, és ezen felül „*minden erőt és minden bátorságot*”. Az istenszobrot mindkét oldalon kultusztárgyai övezik: virágsokrok, „*napárnyékok*”, legyezők.

Mögöttük további kellékeket hordozó papok: felül ketten egy nagy, négyszögletes paravánt(?) visznek, alul négyen vállrúdra emelve az isten salátás ládáját. (A láda helyére kezdetben csatornákkal átszelt kertet rajzoltak.) A növényt először Victor Loret azonosította (1892) az akár 40 cm magasra is megnövő, vékony, enyhén édeskés ízű *Lactuca sativa var. longifolia*val ('bw), más néven római salátával, de ez csak 1924-ben nyert bizonyosságot (Ludwig Keimer). Min állandó áldozata, melynek célja a *snhp* – „*nemzőképessé tenni*”. A nemzőerejébe vetett hit részint a belőle folyó fehér tejszerű lének köszönhető – ez valójában *lactucarium*-ot, egy fájdalomcsillapító, görcsoldó, nyugtató, vízajtó, hipnotikus és narkotikus hatású gumszerű keserűanyagot tartalmaz (virágzás idején a legbősegebb), melyet később a pythagoreusok éppen az afrodiziákummal el-

létetés hatásának tartották, és az eunuchok növényének nevezték. A középkorban a nymphomania gyógyszereként írták fel.

Maga a fáraó halad Min nagy emelvényre helyezett szobra előtt, most kivételesen a Vörös Koronával a fején. Kezében pálcát és jogart tart, kartusait Nekhbet keselyű istennő öleli át. A felirat uralkodói-főpapi feladatait emeli ki, amikor „*aki a törvények adója, a két ország ura, az ünnep vezetője*” jelzőkkel illeti.

Előtte Min bikája áll, Ka-mutef, vagyis Anyja Bikája funkciójában, a szexuális aktivitás, termékenység, bőséges termés jelképeként. Fején két struccotoll között fekvő napkorongos koronát visel, nyakáról szalag lóg le. Nemesak nevében fehér, mint a hermopoliszi Buchis és a thébai Montu bikája, hanem fehér színűre is festették. Éppen a palotából kilépésekor őt megillető rítusban, a tömjén áldozatban részesül – ez alatt recitálhatták táncos dicsőítését, mely a bika felett olvasható. Talán a két kezével tapsoló kórusvezető is ennek sorait ismételhette. Ez lényegében üdvözlőbeszéd, mely azonban III. Ramszesz védelmezését és

éltetését is kéri tőle.

Az alsó sorban hosszú menet előzi meg őket, melyben a szoknyás, csupasz felsőtestű papok között 4 egész ruhát viselő papot is megörökítettek. Különböző jelvényeket vittek magukkal, mégpedig hátulról előre haladva a következőket: buzogány, talán jogar (*shm*), légycsapó (*nh3h3*), jogar (*w3s*), szisztrum, sólyomfej, állatbőr és *menit* nyaklánc kombinálásával kialakított jelvény, sólyom, íbisz, ismét sólyom, Amon fétise, bika múmia, Upuaut, kancsó (*nmst*), vizes edény (*hs* – hordozóját a Ramseszeumbeli felirat „*ezen isten útjának a megtisztítójaként*” határozza meg), tál és talán kenyeres állvány. A felső sávban a himnusz előtt a királynő és a papiruszból felolvasó pap áll. Minden bizonynyal a Thot mondásaként megörökített, előttük következő táncimnusz recitálta: „*Jöjj, táncoljunk! Békítsük meg a Hórusz szemet azzal az ő nagyon nagy szemével (az áldozat képletes megnevezése)! A Netjeriben (= Iseum / Behbet el-Hagar) levő Vörös Vászón félelmet kelt a *frhw* népben. Felmagasztaltatik Min, uram – 4-szer. ...*” A dicsőítés célja ismét a királyi hatalom megerősítése: „*Adjál nagyon sok jubileumot Felső- és Alsó-Egyiptom királyának, a két ország urának, Ramszesznek! Légy kegyes vele, hogy megünnepelje az örökkévalóság ünnepét!*”

Közvetlen ez elé a puntiak magasztalását vésték fel, mindössze egy alakkal választva részlegesen le a szöveget:

„*Mondás, amit szeretsz, Min, aki emlékművek[kel teljes]! Üdvözet neked Min, Smt ura, Akhmim ura! Akié az igazi lapis lazuli! Milyen hatalmas a Te arcod, aki bikaként jár a hegyekben, szíved boldog, mivel az istenek királyává lett!*”

Legelől mindkét sorban a királysobrokat vitték. Az élen haladó pap az uralkodó királyét emelte vállára, utána a kartusok korábbi uralkodókat neveznek meg. Valamennyi szobron *nemesz* fejdíszet viselnek és kezükben hosszú pálcát ill. az élet jelét tartják. Felül – II. Ramszesz, Merneptah, Szethnaht és III. Ramszesz, alul II. Széti, Szethnakht és szintén III. Ramszesz kartusa található. Nekik is életet ad Min.

A 4. epizód első pillantásra az előző részének tűnik, hiszen a királysobrot vívő papok előtt két újabb pap áll, szintén előre fordulva, kezükben bikafarokkal, majd egy jogart tartó, talán ceremónia mester, és az *wb3 Mnw* („*Min felügyelője / intendansa?*”) címét viselő pap. Ez utóbbi éppen egy – a program-szöveg szerint *srj* - madarat repít a magasba, ahol 3 ugyanolyan már elszállóban van. A felső sávban is egy pap áll, aki felirata szerint a *hrj-t3 n Mnw* („*aki Min földje fölött van?*”) hivatalt tölti be, és feltehetőleg ő recitálja az előtte álló szöveget, melyben a 4 Hóruszfiút egyenként felszólítják, hogy siessenek a megadott égtáj felé, hogy tudassák, hogy „*Hórusz, Izisz és Ozirisz fia birtokba vette a Fehér és a Vörös Koronát! Hogy Felső- és Alsó-Egyiptom királya, III. Ramszesz birtokba vette a Fehér és a Vörös Koronát!*”

És valóban, Nekhbet keselyű istennő alatt a fáraó itt a kettőskoronát viseli, és kezében két nyilat és lándzsát tart. A fegyverek minden valószínűség szerint arra a rítusra utalnak, miszerint az uralom átvételén (koronázásakor, illetve annak megújításakor) a fáraó képletesen megismételte Hórusz Széth feletti győzelmét a 4 világtáj felé történő nyíllövessel. A győzelmet azután tudatták az egész világgal 4 madár segítségével, akik Hórusz fiainak a szerepében vitték a hírt – hasonló szokás a Piramis szövegekben is kimutatható a halott Oziriszá válásakor (Pyr. 462-467). A madarak azonosításával kapcsolatban két lehetőség merült fel: (1.) rendszerint 4 lúd fajtát különböztettek meg az egyiptomiak, ezek egyikét, a szürke ludat (*Anser anser L. = Anser cineris Meyer*) *sr*-nek nevezték. Ezek hírnök szerepe a Piramis szövegekben is kimutatható (Pyr 1224), ahol még azt is említik, hogy a halott

király 4 szürke lúdon járja be az eget (Pyr 1777). Ugyanakkor az ábrázolt madarak galambszerű alakja ennek ellentmond. (2.) A másik elmélet a Beni Hasszáni sírokból (15. és 17. sír) ismert *swrwt > sr / szalakóta* (*Coracias Linn.*), egy másik nevén kékszajkó madárnak tartja. Ez a költöző madár ősztől tavaszig nagy számban él Egyiptomban. Akármelyikről is van szó, tény, hogy a királyi hatalom újra megerősítését kellett tudatniuk.

A madarak felett még egy fontos részlet látni: egy pap magas jelvényt tart, melyről szalagok lógnak le. Az ábrázolás párja közvetlen a király előtt található. A pálcá tetejére erősített kettős toll korona, a Fehér Bika fejdíszével azonos Ozirisz-Szokárisz korona, talán Ozirisz kettős funkciójában való jelenlétére utal: ő a halála után is nemző atya és a Túlvilági uralomra újjászületett királyi előd. Ez az egység tehát szorosan kapcsolódik a korábbi uralkodók felvonulásához, az országban fenntartott *maat*, vagyis világrend folytatásához, beszúrása azonban a program-szövegnek ellentmond, hiszen ott a kalász-rítus után említik, mely itt csak most következik.

Az 5. jelenetet a 3. *jhb* himnusszal különítették el az előzőtől. Az oszlopokba rendezett hieroglifák között látható maga a felolvasó pap is. Min-Ré néven, a kertek / művelt földek (*hsp*) uraként, anyja megtermékenyítőjeként köszöntötte az istent, akinek elhozta a fáraó a Felső-Egyiptomi Koronát. Az üdvözlés után a fáraó védelmezését kérte tőle „*mindenféle gonosz dologtól*”, és az Oziriszszal folytatott folyamatos beszélgetések előírását. A himnusz szövege előtt a fáraó ismét a Kék Koronát viseli, és felette az edfui Hórusz, az ég ura terjeszti ki szárnyait. Az uralkodó a program-szövegben említett sarlót tartja a kezében, és éppen vágja vele a tönkölköteg szárát, melyet egy vele szemben álló *jmj-ht* („*aki /ti. Min/ mögött van?*”) pap nyújt felé. A cselekmény lényege,

mint a felirat írja: „A tönköly levágása atyjának, hogy ő tegye az élet adását.” A sarlóval kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy újabb kutatások alapján valóban létezett egy különleges, fekete bronzötözet (Craddock and Gümlin-Mair 1993), melyet rituális célokra, az aranyberakással díszített szobrokhoz használtak fel.

Az aktust követően ismét folytatódik az ünnepi kivonulás, hiszen a királynő és az *wb3 Mne*, akik között „a tönköly adása a földre ez előtt az isten előtt” olvasható, nem a király felé fordulnak, hanem jobb felé, előre néznek. A pap előtt a Fehér Bika halad Ozirisz-Szokárisz koronával és piros nyakszalaggal felékesítve, alatta kilenc, talapzaton álló király lépő szobra számolható meg – a korábbiakhoz képest I. Széti, III. Amenhotep és I. Ramszesszel bővült a sor. A Kék Koronás III. Ramszesz szobor kivételével valamennyien a *nemesz* fejdísz viselik. Kezüikben pálcát és *nh* jelet tartanak.

Efelett a menet felett az utolsó *jhb* himnusz olvasható, melyet a *hp8 'bj* („*combhoz és szarvhoz tartozó*”) címet viselő, feltehetőleg a bika rituális levágását végző pap szájába adtak. Ő nemcsak Mint, hanem két

további istenformát is köszöntött: „*az igazhangú*” és „*az atyját megbosszuló*” Hóruszt. A táncimnuszban az uralkodót is üdvözlik, bejelentik Széth megbékélését, és ennek következményeire, mint az eredményes aranyművesség díszére, is kitérnek. Végén közlik, hogy Min, aki magával hozta anyja, Izisz istennő táncimnuszát, lépcsős pihenőhelyére ért, ahová mint igazhangú, az ellenségeit legyőző isten lépett. A zárómondat a fáraót állítja vele párhuzamba.

A jelenetsáv záró egysége a naoszában álló isten ithyphallikus szobra előtt tömjént és italt áldozó Kék Koronás királyt mutatja be, aki Uadzset istennő keselyű madara alatt áll. A program-szöveg, amely a szentély előtt megszakadt, hiszen az ureusz fríz annak sávjában helyezkedik el, a leírásból ezt az elemet kihagyta. Az uralkodó és az isten között elhelyezkedő oltáron az ételek között a tönkölykalászkok is jelen vannak. A kezdet kezdetén is ábrázolt szentélyben az isten mindkét oldalán a király egy-egy alakja nyújt neki áldozatot – az elülső Fehér Koronában bort, a mögöttes ureuszos homlokpánttal ékesítve ureuszos parókát. Hátral három, *naoszon* álló saláta látható, mellettük a lótoszos jelvény magasodik. A felirat röviden összegzi az ünnep lényegét: „*Min, Anyja Bikájának a mondása: Neked adtam Ré jubileumi ünnepeit. Neked adtam minden erőt és minden bátorságot.*”

Györy Hedvig
Szépművészeti Múzeum

Előadás helye és ideje:
Nemzetek Háza, 2006. dec. 13.

Egyiptomi Füzetek 6/4, 2006
Kiadja a Magyar-Egyiptomi Baráti Társaság Ókori Egyiptomi Bizottsága
Szerkesztő: dr. Györy Hedvig
Levélcím: H-1061 Budapest, Bajza u. 54
e-mail: gyory@szepmuveszeti.hu